

KRIVOTVORINA NOVČANICE OD 5000 DINARA SFR JUGOSLAVIJE IZDANJA 1. SVIBNJA 1963.

Na području Jugoslavije, i napose u Hrvatskoj, krivotvorine novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (izdanja 1. svibnja 1963.) pojavile su se u optjecaju u ljeto 1968. Policija je brzo i djelotvorno opsežnim djelovanjem spriječila raspačavanje tih krivotvorina i uhitila više osoba povezanih s prebacivanjem krivotvorina preko granice, iz SR Njemačke i Republike Austrije u Jugoslaviju, i njihovim raspačavanjem u novčani optjecaj. Nakon vještačenja papira i tiska krivotvorenih novčanica nedvojbeno je zaključeno da je krivotvorina izrađena u plošnom offset-tisku u inozemstvu, negdje u zapadnoj Europi. Međunarodnom policijskom suradnjom ubrzo je u Kraljevini Belgiji, u Bruxellesu, otkrivena tiskara u kojoj su izrađivane krivotvorine, a krivotvoritelji su uhićeni. U članku su opisane i prikazane sve razlike između prave i krivotvorene novčanice.

Novčanica od 5000 dinara Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (izdanja 1. svibnja 1963.) puštena je u optjecaj 15. rujna 1964. (slika 3. i 4.). To je novo izdanje novčanice od 5000 dinara Federativne Narodne Republike Jugoslavije (izdanja 1. svibnja 1955.), koja je puštena je u optjecaj 25. travnja 1955. (slika 1. i 2.), i koja je i nakon izdavanja novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1. svibnja 1963.) bila važeća i u novčanom optjecaju.

Slika 1. Novčanica od 5000 dinara FNR Jugoslavije (1. svibnja 1955.), lice

Slika 2. Novčanica od 5000 dinara FNR Jugoslavije (1. svibnja 1955.), naličje

Na novčanici od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) novo je ime države i novi su potpisi, novog guvernera i viceguvernera (ranije je bio potpisan predsjednik Upravnog odbora) Narodne banke Jugoslavije. Na licu novčanice lijevo je osnovni motiv crtež Kosovka djevojka, prema reljefu Ivana Meštrovića iz Kosovskog ciklusa za Vidovdanski hram, a na naličju novčanice središnji je motiv Narodna skupština Jugoslavije. Na licu novčanice naziv izdavača NARODNA BANKA JUGOSLAVIJE naveden je (ćirilicom) na srpskom, kao i ostali natpisi (mjesto i nadnevak izdanja, Beograd 1. maj 1963., te oznaka VICEGUVERNER i GUVERNER. Također, ćirilicom je na licu novčanice, dolje izvan crteža oznaka gdje je novčanica izrađena: ZAVOD ZA IZRADU NOVČANICA NARODNE BANKE JUGOSLAVIJE. Na licu novčanice u sredini je, u gijoši, brojčana oznaka vrijednosti novčanice: 5000, i (ćirilicom) na srpskom, (latinicom) na hrvatskom i slovenskom te (ćirilicom) na makedonskom jeziku. Na naličju novčanice naziv države SOCIJALISTIČKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA naveden je i ćirilicom (na srpskom) i latinicom (na hrvatskom), a nazivi svih jugoslavenskih republika navedeni su ćirilicom (na srpskom). Na naličju novčanice upozorenje da se krivotvorenje kažnjava po zakonu navedeno je (ćirilicom) na srpskom, (latinicom) na hrvatskom, (latinicom) na slovenskom i (ćirilicom) na makedonskom jeziku. Na naličju novčanice, dolje izvan crteža navedena su (latinicom) imena autora crteža i gravure novčanice.

Likovno rješenje za novčanicu od 5000 dinara FNR Jugoslavije (1955.) odnosno novčanicu od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) izradio je M.[iodrag] Petrović (fec. [it]), a graver je klišeja za novčanicu T.[anasije] Krnjajić (sc.[ulpsit]). [U numizmatičkoj literaturi, pak, kao graver klišeja za novčanice od 5000 dinara FNR Jugoslavije (1955.) odnosno novčanicu od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) naveden je ponekad i po-grješno Božidar Kocmut.^{1]}

¹ Primjerice: Ž. Stojanović, *Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia*, Beograd, 1996., str. 163., 167.; Ž. Stojanović, *Novčanice Narodne banke 1884 - 2004*, Beograd, 2004., str. 174., 193.; Ž. Stojanović, *Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money*, Beograd, 2007., str. 158., 162.

Novčanica od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.), kao i novčanica od 5000 dinara FNR Jugoslavije (1955.), crteža veličine 141 x 62 mm, otisnuta je u dubokom tisku na bijelom papiru veličine 151 x 72 mm, i sa zaštitnim vlaknima u papiru. Numeracija na licu novčanice crvena je, dvoslovcana (latinicom) i šestobrojčana. Prevladavajuća boja novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.), kao i novčanice od 5000 dinara FNR Jugoslavije (1955.), i lica i naličja jest modroplava. Tonska podloga lica novčanice tiskana je blagim (iris) prijelazima oker - plava - oker, a središnji prikaz (Narodna skupština) na naličju novčanice ima i nešto svjetloplave (nebo) i zelene boje (drveće).

Zakonsko sredstvo plaćanja novčanica od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) bila je do 1. siječnja 1969., a zamjena (naknadna) bila je moguća do 30. lipnja 1975., kao i za novčanicu od 5000 dinara FNR Jugoslavije (1955.). Novčanica od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) izdana je sveukupno u 46.691.000 primjeraka.²

Slika 3. Novčanica od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1. svibnja 1963.), lice

² Usp. Odluka o izdavanju novih novčanica Narodne banke FNRJ, Službeni list FNRJ, god. XI., br. 40., Beograd, 7. rujna 1955., str. 1.; Saopćenje Narodne banke FNRJ o puštanju u opticaj novih novčanica i novog kovanog novca, Službeni list FNRJ, god. XIII., br. 17., Beograd, 24. travnja 1957., str. 315.; Odluka o izmjeni određenih elemenata na novčanicama i kovanom novcu, Službeni list SFRJ, god. XIX., br. 51., Beograd, 25. prosinca 1963., str. 920.; Rješenje o puštanju u opticaj novčanica i kovanog novca s izmjenama određenih elemenata, Službeni list SFRJ, god. XX., br. 36., Beograd, 2. rujna 1964., str. 713.; Odluka o izmjenama odluke o obilježjima novih novčanica i kovanog novca, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, god. XXIV., br. 40., Beograd, 2. listopada 1968., str. 838.-839.; Rješenje o povlačenju iz opticaja novčanica od 5000, 1000 i 500 dinara sa datumima izdanja 1. maj 1955. i 1. maj 1963., Službeni list SFRJ, god. XXIV., br. 40., Beograd, 2. listopada 1968., str. 845.; Rješenje o izmjeni Rješenja o povlačenju iz opticaja novčanica od 5000, 1000 i 500 dinara sa datumima izdanja 1. maj 1955. i 1. maj 1963., Službeni list SFRJ, god. XXV., br. 32., Beograd, 31. srpnja 1969., str. 937.; Odluka o produljivanju roka za naknadnu zamjenu novčanica od 5000, 1000 i 500 starih dinara sa datumima izdanja 1. maj 1955. i 1. maj 1963., Službeni list SFRJ, god. XXVIII., br. 38., Beograd, 20. srpnja 1972., str. 810.; *J. Hadži-Pešić*, *Novac Jugoslavije 1944 - 1992.*, Beograd, 1995., str. 46., 48.; *Ž. Stojanović*, *Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia*, str. 163., 167.; *Novčanice Jugoslavije 1918 - 1997.*, priredili: *Vojislav Tomić, Stanko Cvijan*, Narodna banka Jugoslavije, Beograd, 1997., str. 79., 83.; *Ž. Stojanović*, *Novčanice Narodne banke 1884 - 2004*, str. 174., 193.; *Z. Višćević*, *Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije / Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia*, Kastav, 2011., str. 914., 946.

Slika 4. Novčanica od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1. svibnja 1963.), naličje

Slika 5. Krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1. svibnja 1963.), lice. Zbirka V. Geiger.

Slika 6. Krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1. svibnja 1963.), naličje. Zbirka V. Geiger.

Na području Jugoslavije, i napose u Hrvatskoj, najprije na području Drniša, zatim i Vinkovaca i Zagreba, pojavile su se u srpnju 1968. u optjecaju krivotvorene novčanice od 5000 dinara (1. svibnja 1963.) (*slika 5. i 6.*). Prve pronađene krivotvorine te novčanice najžurnije su dostavljene u Zavod za izradu novčanica u Beogradu na vještačenje. Krivotvorina je ocijenjena kao uspjeta i opasna. Neupućenoj osobi bilo je teško prepoznati tu krivotvorinu novčanice i razlikovati je od prave novčanice.

Kasnije je, u kolovozu, rujnu i listopadu 1968. u Zagrebu raspačana u novčani optjecaj manja količina krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.), ali istovremeno je kod skupine raspačavača lažnog novca pronađena i policijski zaplijenjena znatna količina krivotvorina. U prosincu 1968. krivotvorine su se pojavile i na području Nove Gradiške i Nove Kapele, i u Splitu, ali su raspačavači lažnog novca uhićeni, a znatne količine krivotvorina policijski su zaplijenjene. Policija je, naime, brzo i djelotvorno opsežnim djelovanjem spriječila raspačavanje krivotvorina od 5000 dinara (1963.) i uhitila 40-ak osoba povezanih s prebacivanjem krivotvorina preko granice, iz Savezne Republike Njemačke i Republike Austrije u Jugoslaviju, i njihovim raspačavanjem u novčani optjecaj. Međunarodnom policijskom suradnjom preko Interpola i policijskim djelovanjima uhićeno je i nekoliko osoba povezanih s raspačavanjem krivotvorina i u inozemstvu, u SR Njemačkoj, Republici Austriji, Republici Italiji i Republici Francuskoj.³

O pojavi krivotvorine novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) slijedila je i obavijest u tisku (*slika 7., 8. i 9.*).

Tako je, prenoseći Tanjugovu vijest, i zagrebački dnevnik *Vjesnik* 26. srpnja 1968. donio kraću obavijest naslovljenu "Falsificirane novčanice u opticaju", da "Narodna banka Jugoslavije saopćava da se pojavio manji broj falsificiranih novčanica od pet tisuća starih dinara, koje nose datum 1. maj 1963. godine." Uz napomenu da "ovaj falsifikat u

³ Usp. *Đ. Ličina*, Tajni putevi falsificiranih petohiljadarki. 595 falsifikatora pod policijskom lupom, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8015., Zagreb, 12. lipnja 1969., str. 15.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (2) Povjerljiva informacija iz inozemstva, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8016., Zagreb, 13. lipnja 1969., str. 13.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (3) Misteriozni mladić iz ekspresa, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8017., Zagreb, 14. lipnja 1969., str. 4.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (4) Pošiljke stižu sa Zapada, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8018., Zagreb, 15. lipnja 1969., str. 15.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (5) Riječ imaju jugoslavenski eksperti, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8019., Zagreb, 16. lipnja 1969., str. 11.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (6) Novčanice u "bunkerima", *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8020., Zagreb, 17. lipnja 1969., str. 13.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (7) Uzbuna u Vinkovcima. Pedantna istraga – Krivotvorene novčanice u filijali Narodne banke, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8021., Zagreb, 18. lipnja 1969., str. 11.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (8) Pretres putnika. I. B. proturio 56 lažnih novčanica – Tko je na zagrebačkom Autobusnom kolodvoru kupovao šilinge?, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8022., Zagreb, 19. lipnja 1969., str. 13.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (9) Lažni novac i u inozemstvu, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8023., Zagreb, 20. lipnja 1969., str. 13.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (10) Traži se crveni "Renault", *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8024., Zagreb, 21. lipnja 1969., str. 15.; *S. Stojković*, Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki, Priručnik (za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova), br. 4., Zagreb, 1969., str. 363.-366.; *V. Vodinelić*, Kriminalistička obrada falsifikata novca i isprava, Beograd, 1972., str. 7.

tehničkom pogledu nije uspio”, navedeni su i pokazatelji po kojima je moguće prepoznati krivotvorenu novčanicu od prave.⁴ Zatim je o pojavi krivotvorene novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) objavljena i opširnija vijest. *Vjesnik* je 29. srpnja 1968., uz prikaz gdje je i kod kojih osoba je do tada krivotvorina pronađena, objavio i presliku lica i naličja krivotvorene novčanice uz označena mjesta na novčanici koja upućuju na krivotvorinu (*slika 9.*)⁵

Falsificirane novčanice u opticaju

● **Krivotvorene novčanice (od 5.000 s. dinara)
nose datum 1. maj 1963.**

BEOGRAD, 25. srpnja (Tanjug) — Narodna banka Jugoslavije saopćava da se pojavio manji broj falsificiranih novčanica od pet tisuća starih dinara, koje nose datum 1. maj 1963. godine.

Falsificirane novčanice se razlikuju od originalnih u slijedećem:

1. Izrađene su na običnom bijelom HRAPAVOM papiru, bjeljem i punijem od originalnog papira;
2. Boje su primjetno SVJETLIJE, a crteži su nedovoljno oštri, tako da izgledaju kao zamagljeni;
3. Tekst i crteži NISU RELJEFNI (ispupčeni) kao kod originala;
4. Kod oznake serija i brojeva slova serije su VI-DLJIVO manja od brojeva;
5. Brojevi na falsifikatu VEĆI SU od brojeva na originalu za oko pola milimetra.

Iako ovaj falsifikat u tehničkom pogledu nije uspio, skreće se pažnja na njegovu pojavu.

Slika 7. Vjesnik, br. 7700., Zagreb, 26. srpnja 1968.

⁴ Usp. Falsificirane novčanice u opticaju, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXIX., br. 7700., Zagreb, 26. srpnja 1968., str. 1.

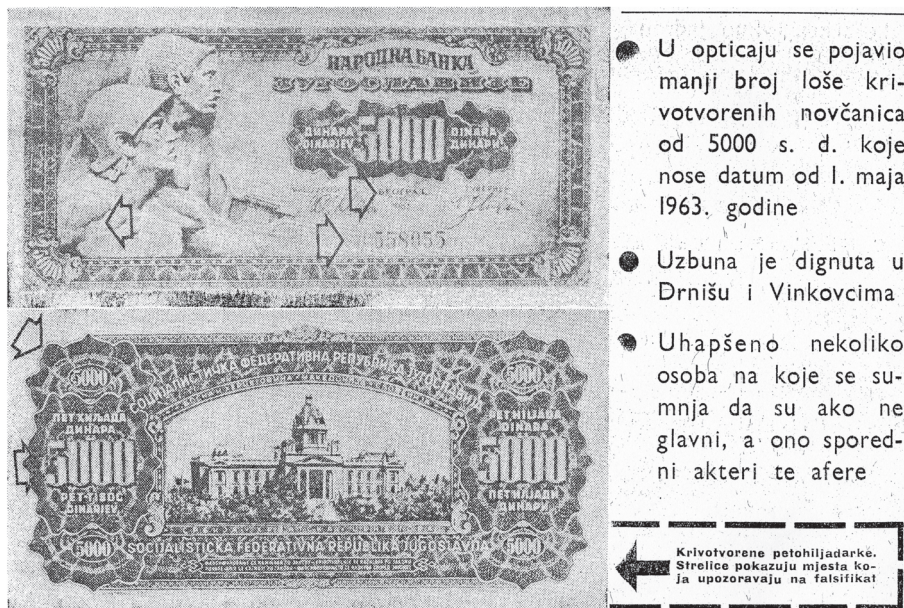
⁵ Usp. *Đ. Ličina*, Falsificirane petohiljadarke u prometu, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXIX., br. 7703., Zagreb, 29. srpnja 1968., str. 8.

O pojavi krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) tisak je odmah izvijestio javnost i upozorio na neke pojedinosti na temelju kojih je moguće razlikovati pravu novčanicu od krivotvorene: “1. Izrađene su na običnom bijelom HRAPAVOM papiru, bjeljem i punijem od originalnog papira; 2. Boje su primjetno SVJETLIJE, a crteži su nedovoljno oštri, tako da izgledaju kao zamagljeni; 3. Tekst i crtež NISU RELJEFNI (ispupčeni) kao kod originala; 4. Kod oznake serije i brojeva slova serije su VIDLJIVO manja od brojeva; 5. Brojevi na falsifikatu VEĆI SU od brojeva na originalu za oko pola milimetra.”

Falsificirane petohiljadarke u prometu

Uzbuna je prije dvadesetak dana dignuta u Drnišu i Vinkovcima, a zatim je u četvrtak, 25. srpnja, stiglo i službeno saopćenje Narodne banke Jugoslavije: u opticaju se pojavio manji broj krivotvorenih novčanica od pet tisuća starih dinara. Falsificirane petohiljadarke nose datum 1. maj 1963. godine.

Slika 8. Vjesnik, br. 7703., Zagreb, 29. srpnja 1968.

Slika 9. Vjesnik, br. 7703., Zagreb, 29. srpnja 1968.

Nakon pojave krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) u novčanom optjecaju i vještačenja krivotvorina u Zavodu za izradu novčanica u Beogradu krivotvorina je ocijenjena kao uspjeta i opasna. No, tisak je javnost izvijestio, da “u opticaju [se] pojavio manji broj loše krivotvorenih novčanica od 5000 s.[tarih] d.[inara] koje nose datum od 1. maja 1963. godine.” Javnost je objavljivanjem preslike krivotvorene novčanice pozornije upućena i u neke pojedinosti na temelju kojih je moguće razlikovati pravu novčanicu od krivotvorene.

Zanimljivo je da u tisku nakon pojave krivotvorina nije upozoreno na jednu od najuočljivijih grešaka na krivotvorini novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.), naime da u potpisu guvernera Narodne banke Jugoslavije Nikole Miljanića nedostaje točka iznad prvog slova “i” (*slika 3., detalj 4. i slika 5., detalj 4.*).

Nakon vještačenja papira i tiska krivotvorenih novčanica u Jugoslaviji, u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, te i u inozemstvu, u specijaliziranim ustanovama Njemačke policije u Wiesbadenu i Austrijske policije u Beču, nedvojbeno je zaključeno da je krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) izrađena u plošnom offset-tisku u inozemstvu, negdje u Zapadnoj Europi.

Sekcije Interpola zapadnoeuropskih zemalja, napose Republike Italije, SR Njemačke, Republike Austrije i Republike Francuske, poduzele su intenzivne istrage u pronalaženju krivotvoritelja i tiskare u kojoj su krivotvorine izrađene. Međunarodnom policijskom suradnjom u Kraljevini Belgiji, u Bruxellesu, ubrzo je otkrivena tiskara u kojoj su izrađivane krivotvorine.⁶

O pronalaženju tiskare u kojoj su izrađene krivotvorine novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) i uhićenju krivotvoritelja objavljena je i obavijest u tisku (*slika 10., 11. i 12.*).

Vjesnik je 16. svibnja 1969. objavio vijest naslovljenu “Veliki uspjeh belgijske policije. Falsifikatori petohiljadarki uhapšeni u Bruxellesu”, u kojoj je navedeno, da je “U jednoj kući otkrivena štamparija i snop jugoslavenskih novčanica u vrijednosti od 185 milijuna belgijskih franaka – Falsifikatori su Belgijanci”. Prema saopćenju Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove: “U suradnji s policijama evropskih zemalja u okviru Interpola, belgijska policija postigla je značajan uspjeh otkrivši štampariju u kojoj su izrađivane lažne jugoslavenske novčanice od 5000 starih dinara emisije od 1. svibnja 1963. godine. Belgijska policija je zaplijenila oko 10.000 novčanica, strojeve i druga sredstva za izradu novčanica. [...] U Saveznom SUP-u ističe se da su to najvjerojatnije iste falsificirane novčanice koje su se prošle godine pojavile u našoj zemlji. Tada je registrirano oko 2000 takvih falsifikata. [...] Otkrivanje štamparije u inozemstvu potvrdilo je pretpostavke naših organa da se lažne novčanice ne izrađuju u našoj

⁶ Usp. *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (4) Pošiljke stižu sa Zapada, str. 15.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (5) Riječ imaju jugoslavenski eksperti, str. 11.; *Đ. Ličina*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (11) Radnik odbio 50 milijuna. Dogovor u hotelu “Balkan” u Ebergasingu – Interpol je još u studenome 1968. pretpostavljao da se štamparija nalazi u zemljama Beneluxa, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8025., Zagreb, 22. lipnja 1969., str. 15.; *S. Stojković*, Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki, str. 364.-367.; *V. Vodinić*, Kriminalistička obrada falsifikata novca i isprava, str. 7., 47.

zemlji.”⁷ *Vjesnik* je idućega dana, 17. svibnja 1969., u članku “U tiskari lažnih dinara u Bruxellesu. Falsifikatori - profašisti” potvrdio navedeno te izvijestio da “Istraga o štampanju falsificiranih dinara u Bruxellesu (Brisel) veoma dobro napreduje” i, da je “U briselskoj četvrti Ixelles (Iksel) belgijska policija otkrila [je] štampariju u kojoj su se pravili dinari. Policija je zaplijenila 10.000 lažnih novčanica po 5000 starih dinara, znatne količine papira, klišeje, filmove i drugi materijal što je služio za štampanje.” Prema pisanju *Vjesnika* 17. svibnja 1969., u tiskari u kojoj su izrađivane krivotvorine novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) tiskan je i hrvatski emigrantski “profašistički list ‘Hrvatska gruda’”, a za vlasnika tiskare Louisa Bellena navedeno je, da je nakon završetka Drugoga svjetskog rata bio dvije godine u zatvoru, “kao 16-godišnji dječak, zbog aktivnog sudjelovanja u nekakvoj profašističkoj organizaciji”.⁸

Prema pisanju *Vjesnika* 17. svibnja 1969., “Nakon velikog uspjeha belgijske policije otkrivanjem štamparije i grupe falsifikatora jugoslavenskih novčanica u Bruxellesu, iz neslužbenih izvora saznaje se da i Služba javne sigurnosti u Zagrebu raspolaže nekim najnovijim podacima iz istrage o toj aferi.” – “Kao što je poznato, zagrebačka Služba javne sigurnosti vodi takvu istragu u našoj zemlji još od samog početka i već je s uspjehom otkrila više osoba koje su raspačavale petohiljadarke.”⁹

Belgijska je policija dvije lažne novčanice dostavila Saveznom SUP-u u Beograd te je zatim u Zavodu za izradu novčanica utvrđeno, da je “riječ o istim onakvim novčanicama kakve su se prošle godine pojavile u prometu i čiji su raspačavači pohvatani i osuđeni u Zagrebu.”¹⁰

Slika 10. *Vjesnik*, br. 7988., Zagreb, 16. svibnja 1969.

- ⁷ Usp. Veliki uspjeh belgijske policije. Falsifikatori petohiljadarki uhapšeni u Bruxellesu, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7988., Zagreb, 16. svibnja 1969., str. 1. i [nastavak] Saopćenje saveznog SUP-a. Nalaz: 10.000 starih petohiljadarki, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7988., Zagreb, 16. svibnja 1969., str. 3.
- ⁸ Usp. *M. Beslač*, U tiskari lažnih dinara u Bruxellesu. Falsifikatori - profašisti, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7989., Zagreb, 17. svibnja 1969., str. 1. i [nastavak] “Hrvatska gruda” i lažne hiljadarke iz iste tiskare, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7989., Zagreb, 17. svibnja 1969., str. 4.
- ⁹ *B. R.*, Detalji u ponedjeljak?, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7989., Zagreb, 17. svibnja 1969., str. 4.
- ¹⁰ Usp. *Đ. Z. – V. Z.*, Lažne petohiljadarke prepoznate, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7992., Zagreb, 20. svibnja 1969., str. 1.

VELIKI USPJEH BELGIJSKE POLICIJE

Falsifikatori petohiljadarki uhapšeni u Bruxellesu

U jednoj kući otkrivena štamparija i snop jugoslavenskih novčanica u vrijednosti od 185 milijuna belgijskih franaka – Falsifikatori su Belgijanci

BRUXELLES, 15. svibnja (Reuter) — Policija je u srijedu zaplijenila tisuće falsificiranih jugoslavenskih novčanica u vrijednosti od 185 milijuna belgijskih franaka.

Zapljena falsificiranih novčanica je izvršena prilikom pretresa jedne kuće. Tom prilikom policija je uhapšila dva tvata Belgijanca — Louisa i Jacquesa Belena i neku mladu osobu, čije ime nije saopćeno.

Policija je zaplijenila i štamparske strojeve na kojima su tiskane jugoslavenske novčanice. Smatra se, da je ta banda krijumčarila falsificirani novac u Jugoslaviju.

Saopćenje saveznog SUP-a

BEOGRAD, 15. svibnja (Tanjug) — Povodom vijesti nekih agencija da je u Belgiji otkrivena štamparija koja je izradivala jugoslavenski novac, (Nastavak: na 3. str. 7. stupac)

Slika 11. Vjesnik, br. 7988., Zagreb, 16. svibnja 1969.

U TISKARI LAŽNIH DINARA U
BRUXELLESU

Falsifikatori — profašisti

● Razgovor s glavnim inspektorom policije — Posjet štampariji — Dobra suradnja s jugoslavenskim organima

OD STALNOG DOPISNIKA »VJESNIKA«

BRUXELLES, 16. svibnja (tel.) — Istraga o štampanju falsificiranih dinara u Bruxellesu (Brisel) veoma dobro napreduje. Takav smo, naime, dojam stekli iz razgovora s glavnim policijskim inspektorom Jullienom de Gryseom (Žilijen d Grize), koji nam je ljubazno ispraćao znatno više nego što je »smio«, a mnogo manje nego što je znao. »Zao mi je« — kaže on — »u Belgiji je istraga tajna«.

Slika 12. Vjesnik, br. 7989., Zagreb, 17. svibnja 1969.

Novčanica od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) krivotvorena je u tiskari braće Bellen [U kriminalističkoj literaturi ponekad je navedeno i pogrdno: Gellen¹¹]. Kao krivotvoritelji utvrđeni su: Lodewij[a]k Bellen, Jachyues Bellen i Thamara Nadia Stienom, svi rođeni u Bruxellesu i belgijski državljani.¹²

U tiskari braće Bellen u Bruxellesu pronađena je veća količina materijala koji je korišten za izradu krivotvorina novčanica i zaplijenjeno je 10.000 krivotvorenih novčanica od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) [Prema nekim, očito netočnim navodima pronađeno je 35.816 krivotvorenih novčanica¹³]. Zatim je i 12.000 tih krivotvorenih novčanica pronađeno odbačeno u rijeci u Bruxellesu. Uz to, početkom 1969. u SR Njemačkoj, u Münchenu, otkriveno je 697 briselskih krivotvorina. Prema navodima u kriminalističkoj literaturi pronađeno je i zaplijenjeno ukupno 24.600 primjeraka krivotvorenih novčanica od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) u vrijednosti 123.000.000 [starih] dinara.¹⁴

Kriminalistička literatura navodi da su krivotvorene serije AL, AU, BP, CA, DE i EC novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.), i 27 različitih serijskih brojeva.¹⁵ No, postoje i krivotvorine novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) serije EP, koju ovdje i objavljujemo (*slika 5., detalj 3.*).

Krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) razlikovala se od prave novčanice u nekoliko pojedinosti:

- tiskana je u plošnom offset-tisku, za razliku prave novčanice koja je izrađena u dubokom tisku, i na običnom nešto debljem i hrapavijem (manje glatkom) bjeljem papiru lošije kvalitete od papira prave novčanice,

- crteži i slova na krivotvorini nisu reljefni (ispupčeni) i dovoljno oštri, tako da izgledaju zamagljeni, - boja krivotvorine odstupa od boje prave novčanice, i zamjetno je svjetlija (*slika 3. i 5. i slika 5. i 6., te slika 3., detalj 1., 2. i 4. i slika 5., detalj 1., 2. i 4. i slika 13.*),

- na krivotvorini je primjetna i grublje izvedena odnosno otisnuta crvena numeracija, - dvoslovna oznaka serije u numeraciji krivotvorine vidljivo je manja od brojeva numeracije, i zamjetno je manja od dvoslovne oznake serije u numeraciji na pravim nov-

¹¹ Usp. V. Vuković, Borba protiv falsificiranja novca, Priručnik (za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova), br. 1., Zagreb, 1976., str. 30.

¹² Usp. S. Stojković, Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki, str. 367.; V. Vodinić, Kriminalistička obrada falsifikata novca i isprava, str. 7. Prema navodima od 16. svibnja 1969. u Vjesniku, u člancima Veliki uspjeh belgijske policije. Falsifikatori petohiljadarki uhapšeni u Bruxellesu, str. 1. i [nastavak] Saopćenje saveznog SUP-a. Nalaz: 10.000 starih petohiljadarki, str. 3. i M. Beslač, "Hrvatska gruda" i lažne hiljadarke iz iste tiskare, str. 4. imena uhićenih krivotvoritelja, vlasnika tiskare u Bruxellesu, su Louis i Jacques Bellen [Belen].

¹³ V. Geiger, O krivotvorenju i krivotvorinama jugoslavenskih novčanica, 1945. - 1990., Obol, br. 63., Zagreb, 2011., str. 34. Usp. Z. Bazdan, Politekonomska analiza krivotvorenja novčanica. Case study: DFJ - SFRJ, Numizmatičke vijesti, br. 44., Zagreb, 1991., str. 152. Bazdan ne navodi izvor podatka o 35.816 pronađenih krivotvorenih novčanica u tiskari u Bruxellesu.

¹⁴ Usp. Saopćenje saveznog SUP-a. Nalaz: 10.000 starih petohiljadarki, str. 3.; M. Beslač, U tiskari lažnih dinara u Bruxellesu. Falsifikatori - profašisti, str. 1.; S. Stojković, Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki, str. 367.; V. Vodinić, Kriminalistička obrada falsifikata novca i isprava, str. 7.

¹⁵ Usp. D. Ličina, Tajni putevi falsificiranih petohiljadarki. 595 falsifikatora pod policijskom lupom, str. 15.; S. Stojković, Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki, str. 366.

čanicama - brojke su istog tipa, ali nisu identične i primjetna je razlika, i na krivotvorini su veće za oko pola milimetra (*slika 3., detalj 3. i slika 5., detalj 3. i slika 13., detalj 1.*),

i - na krivotvorini u potpisu guvernera Narodne banke Jugoslavije Nikole Miljanića nedostajala je točka iznad prvog slova "i" (*slika 3., detalj 4. i slika 5., detalj 4.*).¹⁶

Prema navodima objavljenim potkraj svibnja 1969. u tisku, jugoslavenska Služba sigurnosti otkrila je i uhitila, te je nakon istražnog postupka sudskim presudama na temelju članka 221. Krivičnog zakonika - "Pravljenje i stavljanje u opticaj falsificiranog novca"¹⁷ - osuđeno na vremenske kazne 13 osoba koje su iz inozemstva u Jugoslaviju unosile i u njoj raspačavale krivotvorene novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.).¹⁸ Prema, pak, navodima u kriminalističkoj literaturi iz iste godine, za unošenje iz inozemstva i raspačavanje tih krivotvorina osuđeno je tijekom 1969. na vremenske kazne zatvora ukupno 12 osoba.¹⁹

O suđenju i presudama osobama koje su u Jugoslaviji uhićene u vezi s krivotvorenim novčanicama od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) izvijestio je i tisak.²⁰ O pojavi tih krivotvorina i tijeku policijske istrage u pronalaženju tiskare u kojoj su krivotvorine izra-

¹⁶ Usp. Falsificirane novčanice u opticaju, str. 1.; *Đ. Ličina*, Falsificirane petohiljadarke u prometu, str. 8.; *S. Stojković*, Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki, str. 363.; *V. Vodinić*, Kriminalistička obrada falsifikata novca i isprava, str. 54.

¹⁷ Krivični zakonik, Pravljenje i stavljanje u opticaj falsificiranog novca Član 221., "(1) Tko napravi lažan novac u namjeri da ga stavi u opticaj kao pravi, ili tko preinači pravi novac u namjeri da ga stavi u opticaj, ili tko ovakav lažni novac stavi u opticaj, kaznit će se strogim zatvorom do deset godina. (2) Istom kaznom kaznit će se tko pribavlja lažan novac u namjeri da ga stavi u opticaj kao pravi, (3) U osobito teškim slučajevima djela iz stava 1. i 2. ovog člana, učinilac će se kazniti strogim zatvorom najmanje pet godina, a može se kazniti i konfiskacijom imovine. (4) Tko lažan novac koji je primio kao pravi stavi u opticaj, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. (5) Tko zna da je načinjen lažan novac ili tko zna da je lažan novac stavljen u opticaj, pa to ne prijavi, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. (6) Lažan novac oduzet će se." Krivični zakonik s uvodnim zakonom, Zagreb, 1954., str. 133.-134.

¹⁸ Usp. Saopćenje saveznog SUP-a. Nalaz: 10.000 starih petohiljadarki, str. 3.

¹⁹ Usp. *S. Stojković*, Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki, str. 366.-367.

²⁰ Usp. *J. H.*, Počelo suđenje A. Bekavac i grupi u Zagrebu. Lažne novčanice pred sudom, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7883., Zagreb, 29. siječnja 1969., str. 4.; *Đ. L.[ičina]*, Iz sudnice. Lažne novčanice pred sudom. "Novac mi je bio sumnjiv", *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7884., Zagreb, 30. siječnja 1969., str. 13.; *Đ. Ličina*, U pauzi jednog suđenja. Traži se ilegalna štamparija, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7886., Zagreb, 1. veljače 1969., str. 4.; *Đ. Ličina*, U pauzi jednog procesa (2). "Strijeljajte me - nisam kriv", *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7887., Zagreb, 2. veljače 1969., str. 11.; *Đ. Ličina*, Suđenje okrivljenima za rasturanje falsificiranih petohiljadarki. 1553 lažne novčanice. Optužba inzistira da se svi optuženi proglašavaju krivima. Presuda u srijedu u 13,30 sati, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7889., Zagreb, 4. veljače 1969., str. 2.; *Đ. L.[ičina]*, Izrečene presude optuženima za raspačavanje lažnih novčanica. A. Bekavac 4 godine zatvora, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7891., Zagreb, 6. veljače 1969., str. 5.; *Đ. Ličina*, Uskoro pred Okružnim sudom u Zagrebu. Još dvije grupe s lažnim novčanicama, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7937., Zagreb, 24. ožujka 1969., str. 11.; *Đ. Ličina*, Iz sudnice. Lažne petohiljadarke opet pred sudom, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7973., Zagreb, 29. travnja 1969., str. 13.; *Đ. Ličina*, Iz sudnice. Lažne petohiljadarke opet pred sudom, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7980., Zagreb, 8. svibnja 1969., str. 13.; *Đ. Ličina*, Iz sudnice. Osuđena Pavićeva grupa, *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 7982., Zagreb, 10. svibnja 1969., str. 15.

divane i uhićenja krivotvoritelja, te uhićenju i suđenju osobama koje su krivotvorine unosile u Jugoslaviju, objavljeno je tijekom 1968. i 1969. u tisku niz manjih i većih članaka.

Nakon okončanja istrage i suđenja krivotvoriteljima i osobama povezanim s unošenjem krivotvorina u Jugoslaviju, novinar Đorđe Ličina u *Vjesniku* je objavio i opširniji podlistak (feljton) naslovljen “Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki”.²¹ U onodobnoj kriminalističkoj literaturi, uglavnom nepoznatoj i teže dostupnoj javnosti, pa i numizmatičarima, objavio je stručni operativni radnik SUP-a Zagreb Stjepan Stojković u *Priručniku (za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova)* i opsežan prikaz policijske istrage naslovljen “Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki”.²² Budući da je krivotvorenje novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (izdanja 1. svibnja 1963.) bilo među najuspjelijim i najpoznatijim, o okolnostima i načinu krivotvorenja i o krivotvorini te novčanice u kriminalističkoj literaturi pisano je i kasnije.²³

U kriminalističkoj literaturi organiziranje izrade krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.), njihovo unošenje iz inozemstva u Jugoslaviju te raspčavanje u novčani promet, pripisano je “našoj ekstremnoj emigraciji”, naime “ustašama” odnosno “neprijateljskom dijelu naše emigracije”:

- “Na osnovu prikupljenih podataka došlo se do uvjerenja da se falsificirane novčanice ne proizvode u Jugoslaviji, već u nekoj od Zap.[adno] evropskih zemalja, a naročito za one zemlje gdje se nalaze naše ekstremne emigracije, koje su uglavnom bile nosioci ove djelatnosti.”²⁴,

- “SSUP, RSUP SRH, RSUP SR Slovenije i RSUP SR Srbije dobili su 1967. godine operativne podatke da ustaška emigracija priprema ubacivanje ogromnih količina falsificiranih novčanica od 5.000 SD [...]. Jedna emigrantska grupa (Prkić, Bikić, Mijić) namjeravala je da preko Italije (Trsta) ubaci iz Francuske navedeni lažni novac. Bikić je o tome dao obavještenja u jugoslavenskoj ambasadi u Parizu, SSUP je preuzeo koordiniranje cijele ove operativne akcije, te je sinhronizirano preduzeto niz mjera da se osujeti akcija emigrantske grupe. [...] U polovini srpnja 1968. godine pojavio se taj falsifikat na području SFRJ, a naročito u SR Hrvatskoj.”, i “- 1968. ustaše su ubacile u zemlju masovni falsifikat od 500[0] st.[arih] dinara (emisije 1. svibnja 1963. godine.)”, i “Markantno je falsificiranje naših novčanica 1968. godine u Belgiji koje su ustaše raznim kanalima ubacivali u zemlju [...]”, te i “- 1968. ustaše su ubacile u zemlju masovni falsifikat od 500[0] st.[arih] dinara (emisije 1. svibnja 1963. godine.)”²⁵,

- “Falsificiranje i štampanje ovih novčanica rađeno je po narudžbi i uz neposredno učestvovanje neprijateljskog dijela naše emigracije u Zapadnoj Evropi.”²⁶

²¹ Usp. Đ. Ličina, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (1 - 11), *Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske*, god. XXX., br. 8015. – br. 8025., Zagreb, 12. – 22. lipnja 1969.

²² Usp. S. Stojković, Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki, *Priručnik (za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova)*, br. 4., Zagreb, 1969., str. 363.-366.

²³ Usp. V. Vodinić, Kriminalistička obrada falsifikata novca i isprava, str. 7., 8., 47., 54.; 30 godina Unutrašnji poslovi Zagreb, urednici: M. Vlaisavljević, S. Malović, Zagreb, 1975., str. 107.; V. Vuković, Borba protiv falsificiranja novca, str. 30.

²⁴ S. Stojković, Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki, str. 365.

²⁵ V. Vodinić, Kriminalistička obrada falsifikata novca i isprava, str. 7., 8., 47.

²⁶ V. Vuković, Borba protiv falsificiranja novca, str. 30.

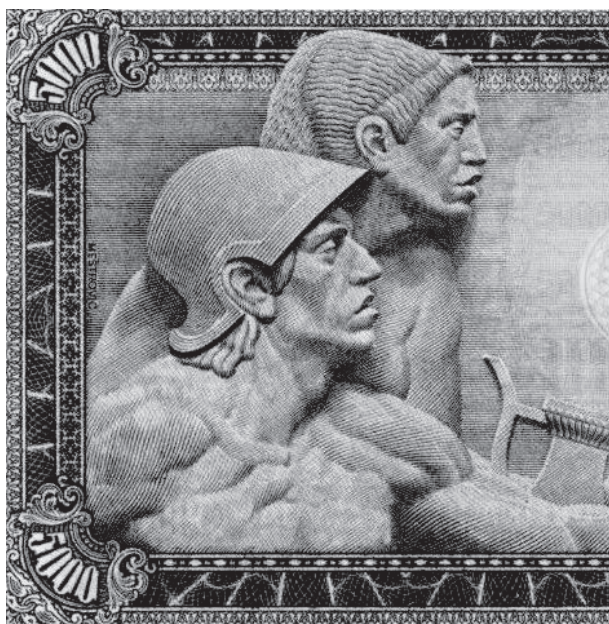
Nije potpuno razjašnjeno kakva je bila, i je li uopće postojala, uloga hrvatske političke emigracije u krivotvorenju novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) i ubacivanju tih krivotvorina u Jugoslaviju. Naime, nejasno je, je li riječ o “psihološkom” djelovanju antijugoslavenske hrvatske emigracije upadom u jugoslavenski novčani sustav, ili je riječ o klasičnom kriminalu hrvatske emigrantske skupine. Nedvojbeno je, pak, da su osobe koje su svjesno iz inozemstva u Jugoslaviju unosile i(li) raspačavale krivotvorene novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) činile to da bi (nezakonito) brzo i lako stjecale materijalnu korist.

Slika 13. Krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1. svibnja 1963.)

U numizmatičkim zbirkama i katalogima zabilježeni su primjerci krivotvorina sa pravokutnim pretiskom (žigom), latinicom, “Falsifikat” (*slika 13.*)²⁷, a i primjerci krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) bez pretiska (žiga) “Falsifikat” (*slika 5.*).

²⁷ B. Barac, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia / Slovenija/Slovenia, Hrvatska/Croatia, Bosna i Hercegovina/Bosnia & Herzegovina, Jugoslavija/Yugoslavia, Crna Gora/Montenegro, Srbija/Serbia, Makedonija/Macedonia / 1767 - 2002, Zagreb [2002.], str. 272.

Slika 3., detalj 1.

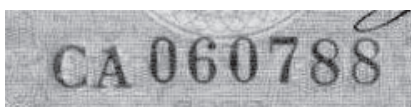
Slika 5., detalj 1.

Slika 3., detalj 2.

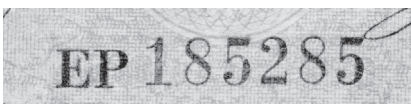

Slika 5., detalj 2.

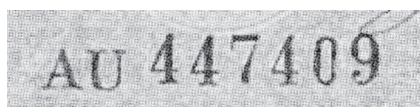
Slika 3., detalj 3.

Numeracija novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1. svibnja 1963.)

Slika 5., detalj 3.

Numeracija krivotvorine novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1. svibnja 1963.)

Slika 13., detalj 1.

*Numeracija krivotvorine novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije
(1. svibnja 1963.)*

Dvoslovna oznaka serije u numeraciji krivotvorine vidljivo je manja od dvoslovne oznake serije u numeraciji na pravim novčanicama, - brojke su istog tipa, ali nisu identične i primjetna je razlika.

Slika 3., detalj 4.

Slika 5., detalj 4.

Na krivotvorini novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) u potpisu guvernera Narodne banke Jugoslavije Nikole Miljanića nedostaje točka iznad prvog slova "i".

Slika 4., detalj 1.

Slika 6., detalj 1.

Slika 4., detalj 2.

Slika 6., detalj 2.

Krivotvorine novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije izdanja 1963. među najuspjelijim su, najproširenijim, pa i najpoznatijim krivotvorinama jugoslavenskih novčanica u socijalističkom razdoblju, uz krivotvorine novčanica od 1000 dinara DF Jugoslavije izdanja 1944., 500 dinara FNR Jugoslavije izdanja 1946. i 500 dinara SFR Jugoslavije izdanja 1970.²⁸

Numizmatički katalozi i literatura krivotvorinu novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) spominju rijetko, i tek ukratko, a ponekad i uz neke netočne podatke.²⁹ Uz to, krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) i u tisku i u kriminalističkoj i u numizmatičkoj literaturi objavljivana je rijetko.³⁰

Količina izrađenih krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) bila je znatna, iako pravi broj izrađenih krivotvorina nije utvrđen. Također, velik broj

²⁸ Usp. *V. Geiger*, O krivotvorenju i krivotvorinama novčanice od 500 dinara SFR Jugoslavije (1970.), *Obol*, br. 64., Zagreb, 2012., str. 50.-58.; *V. Geiger*, Intrusion in Yugoslavian monetary system in 1946 by counterfeiting dinar banknotes of DF Yugoslavia (1944) or an example of how an economic crime has been declared a political crime, u: *Our Daily Crime. Collection of studies*, Edited by G. Ravančić, Zagreb, 2014., str. 279.-293.; *V. Geiger*, Krivotvorina novčanice od 500 dinara Federativne Narodne Republike Jugoslavije izdanja 1. svibnja 1946., *Numizmatičke vijesti*, br. 70., Zagreb, 2017., str. 247.-256. I ondje navedeni izvori i literatura.

²⁹ Usp. *Z. Bazdan*, Politekomska analiza krivotvorenja novčanica. Case study: DFJ - SFRJ, str. 152.; *V. Geiger*, Gospodarski kriminalitet. Krivotvoreni novac i njegovo rasturanje. Oprez krivotvoritelji u akciji!, *Danas*, br. 4., Mostar, Split, Zagreb, 27. listopada 2000., str. 43.-44.; *B. Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia / Slovenija/Slovenia, Hrvatska/Croatia, Bosna i Hercegovina/Bosnia & Herzegovina, Jugoslavija/Yugoslavia, Crna Gora/Montenegro, Srbija/Serbia, Makedonija/Macedonia / 1767 - 2002, Zagreb, [2002.], str. 272.; *V. Geiger*, Krivotvoreni novac, *Hrvatska revija*, br. 3., Zagreb, 2003., str. 48., 51.; *Ž. Stojanović*, Novčanice Narodne banke 1884 - 2004, str. 175., 193.; *V. Geiger*, O krivotvorenju i krivotvorinama jugoslavenskih novčanica, 1945. - 1990., str. 33.-34.

³⁰ Usp. *Đ. Ličina*, Falsificirane petohiljadarke u prometu, str. 8.; *V. Vuković*, Borba protiv falsificiranja novca, str. 30.; *B. Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767 - 2002., str. 272.; *V. Geiger*, Krivotvoreni novac, str. 51.; *V. Geiger*, O krivotvorenju i krivotvorinama jugoslavenskih novčanica, 1945. - 1990., str. 34.

krivotvorina pušten je u optjecaj i nedvojbeno je veći dio krivotvorina prepoznat, blagajnički izlučen ili policijski pronađen i zaplijenjen. Nakon uspjele međunarodne policijske suradnje u pronalaženju tiskare i krivotvoritelja, te krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.), jugoslavenska je policija tvrdila da “nijedna lažna novčanica nije ostala u prometu”³¹, što je, ipak, gotovo nemoguće. To potvrđuje i činjenica, da u numizmatičkim zbirkama postoje i primjerci tih krivotvorina bez pretiska (žiga) “Falsifikat”, kako su pronađeni i zaplijenjeni primjerci službeno označavani. Ipak, na kolekcionarskom i numizmatičkom tržištu krivotvorina novčanice od 5000 dinara SFR Jugoslavije (1963.) rijetko se pojavljuje. Nedvojbeno, ta krivotvorina zaslužuje našu pozornost jer posjeduju je tek neke, i ponajbolje, numizmatičke zbirke.

Literatura:

- Krivični zakonik s uvodnim zakonom, Novinsko izdavačko poduzeće, Zagreb, 1954.
- Odluka o izdavanju novih novčanica Narodne banke FNRJ, Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, god. XI., br. 40., Beograd, 7. rujna 1955., str. 1.
- Saopćenje Narodne banke FNRJ o puštanju u optjecaj novih novčanica i novog kovanog novca, Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, god. XIII., br. 17., Beograd, 24. travnja 1957., str. 315.
- Odluka o izmjeni određenih elemenata na novčanicama i kovanom novcu, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, god. XIX., br. 51., Beograd, 25. prosinca 1963., str. 920.
- Rješenje o puštanju u optjecaj novčanica i kovanog novca s izmjenama određenih elemenata, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, god. XX., br. 36., Beograd, 2. rujna 1964., str. 713.
- Odluka o izmjeni odluke o obilježjima novih novčanica i kovanog novca, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, god. XXIV., br. 40., Beograd, 2. listopada 1968., str. 838.-839.
- Rješenje o povlačenju iz optjecaja novčanica od 5000, 1000 i 500 dinara sa datumima izdanja 1. maj 1955. i 1. maj 1963., Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, god. XXIV., br. 40., Beograd, 2. listopada 1968., str. 845.
- Rješenje o izmjeni Rješenja o povlačenju iz optjecaja novčanica od 5000, 1000 i 500 dinara sa datumima izdanja 1. maj 1955. i 1. maj 1963., Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, god. XXV., br. 32., Beograd, 31. srpnja 1969., str. 937.
- Odluka o produljivanju roka za naknadnu zamjenu novčanica od 5000, 1000 i 500 starih dinara s datumima izdanja 1. maj 1955. i 1. maj 1963., Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, god. XXVIII., br. 38., Beograd, 20. srpnja 1972., str. 810.
- Falsificirane novčanice u optjecaju, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXIX., br. 7700., Zagreb, 26. srpnja 1968., str. 1.
- D.[orđe] LIČINA*, Falsificirane petohiljadarke u prometu, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXIX., br. 7703., Zagreb, 29. srpnja 1968., str. 8.
- J. H.*, Počelo suđenje A. Bekavac i grupi u Zagrebu. Lažne novčanice pred sudom, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7883., Zagreb, 29. siječnja 1969., str. 4.

³¹ 30 godina Unutrašnji poslovi Zagreb, str. 107.

- D.[orđe] L.[IČINA]*, Iz sudnice. Lažne novčanice pred sudom. "Novac mi je bio sumnjiv", Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7884., Zagreb, 30. siječnja 1969., str. 13.
- D.[orđe] LIČINA*, U pauzi jednog suđenja. Traži se ilegalna štamparija, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7886., Zagreb, 1. veljače 1969., str. 4.
- D.[orđe] LIČINA*, U pauzi jednog procesa (2). "Strijeljajte me - nisam kriv", Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7887., Zagreb, 2. veljače 1969., str. 11.
- D.[orđe] LIČINA*, Suđenje okrivljenima za rasturanje falsificiranih petohiljadarki. 1553 lažne novčanice. Optužba inzistira da se svi optuženi proglašavaju krivima. Presuda u srijedu u 13,30 sati, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7889., Zagreb, 4. veljače 1969., str. 2.
- D.[orđe] L.[IČINA]*, Izrečene presude optuženima za raspačavanje lažnih novčanica. A. Bekavac 4 godine zatvora, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7891., Zagreb, 6. veljače 1969., str. 5.
- D.[orđe] LIČINA*, Uskoro pred Okružnim sudom u Zagrebu. Još dvije grupe s lažnim novčanicama, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7937., Zagreb, 24. ožujka 1969., str. 11.
- D.[orđe] LIČINA*, Iz sudnice. Lažne petohiljadarke opet pred sudom, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7973., Zagreb, 29. travnja 1969., str. 13.
- D.[orđe] LIČINA*, Iz sudnice. Lažne petohiljadarke opet pred sudom, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7980., Zagreb, 8. svibnja 1969., str. 13.
- D.[orđe] LIČINA*, Iz sudnice. Osuđena Pavićeva grupa, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7982., Zagreb, 10. svibnja 1969., str. 15.
- Veliki uspjeh belgijske policije. Falsifikatori petohiljadarki uhapšeni u Bruxellesu, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7988., Zagreb, 16. svibnja 1969., str. 1. i [nastavak] Saopćenje saveznog SUP-a. Nalaz: 10.000 starih petohiljadarki, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7988., Zagreb, 16. svibnja 1969., str. 3.
- M. BESLAĆ*, U tiskari lažnih dinara u Bruxellesu. Falsifikatori - profašisti, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7989., Zagreb, 17. svibnja 1969., str. 1. i [nastavak] "Hrvatska gruda" i lažne hiljadarke iz iste tiskare, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7989., Zagreb, 17. svibnja 1969., str. 4.
- B. R.*, Detalji u ponedjeljak?, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7989., Zagreb, 17. svibnja 1969., str. 4.
- D. Z. – V. Z.*, Lažne petohiljadarke prepoznate, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 7992., Zagreb, 20. svibnja 1969., str. 1.
- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putevi falsificiranih petohiljadarki. 595 falsifikatora pod policijskom lupom, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8015., Zagreb, 12. lipnja 1969., str. 15.
- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (2) Povjerljiva informacija iz inozemstva, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8016., Zagreb, 13. lipnja 1969., str. 13.
- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (3) Misteriozni mladić iz ekspresa, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8017., Zagreb, 14. lipnja 1969., str. 4.

- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (4) Pošiljke stižu sa Zapada, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8018., Zagreb, 15. lipnja 1969., str. 15.
- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (5) Riječ imaju jugoslavenski eksperti, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8019., Zagreb, 16. lipnja 1969., str. 11.
- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (6) Novčanice u “bunkerima”, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8020., Zagreb, 17. lipnja 1969., str. 13.
- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (7) Uzbuna u Vinkovcima. Pedantna istraga – Krivotvorene novčanice u filijali Narodne banke, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8021., Zagreb, 18. lipnja 1969., str. 11.
- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (8) Pretres putnika. I. B. proturio 56 lažnih novčanica – Tko je na zagrebačkom Autobusnom kolodvoru kupovao šilinge?, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8022., Zagreb, 19. lipnja 1969., str. 13.
- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (9) Lažni novac i u inozemstvu, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8023., Zagreb, 20. lipnja 1969., str. 13.
- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (10) Traži se crveni “Renault”, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8024., Zagreb, 21. lipnja 1969., str. 15.
- D.[orđe] LIČINA*, Tajni putovi falsificiranih petohiljadarki (11) Radnik odbio 50 milijuna. Dogovor u hotelu “Balkan” u Ebergasingu – Interpol je još u studenome 1968. pretpostavljao da se štamparija nalazi u zemljama Beneluxa, Vjesnik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, god. XXX., br. 8025., Zagreb, 22. lipnja 1969., str. 15.
- Stjepan STOJKOVIĆ*, Kako su otkriveni falsifikatori petohiljadarki, Priručnik (za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova), br. 4, Zavod za kriminalistička vještačenja i kriminološka istraživanja RSUP-a SRH, Zagreb, 1969., str. 363.-368.
- Vladimir VODINELIĆ*, Kriminalistička obrada falsifikata novca i isprava, Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove [SFR Jugoslavije], Beograd, 1972.
- 30 godina Unutrašnji poslovi Zagreb, urednici: *Milan Vlajsavljević, Stjepan Malović*, Sekretarijat za unutrašnje poslove grada Zagreba, Zagreb, 1975.
- Vinko VUKOVIĆ*, Borba protiv falsificiranja novca, Priručnik (za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova), br. 1., Republički sekretarijat za unutrašnje poslove SR Hrvatske, Zagreb, 1976., str. 24.-32.
- Zdravko BAZDAN*, Politekonomska analiza krivotvorenja novčanica. Case study: DFJ - SFRJ, Numizmatičke vijesti, br. 44., Hrvatsko numizmatičko društvo, Zagreb, 1991., str. 148.-157.
- Jovan HADŽI-PEŠIĆ*, Novac Jugoslavije 1944 - 1992, Narodna banka Jugoslavije, Beograd, 1995.
- Željko STOJANOVIĆ*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia, Beograd, 1996.
- Novčanice Jugoslavije 1918 – 1997., priredili: *Vojislav Tomić, Stanko Cvijan*, Narodna banka Jugoslavije, Beograd, 1997.
- Vladimir GEIGER*, Gospodarski kriminalitet. Krivotvoreni novac i njegovo rasturanje. Oprez krivotvoritelji u akciji!, Danas, Neovisni nacionalni tjednik, br. 4., Mostar, Split, Zagreb, 27. listopada 2000., str. 42.-46.

- Borna BARAC*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia / Slovenija/Slovenia, Hrvatska/Croatia, Bosna i Hercegovina/Bosnia & Herzegovina, Jugoslavija/Yugoslavia, Crna Gora/Montenegro, Srbija/Serbia, Makedonija/Macedonia / 1767 - 2002., Obol – naklada d.o.o., Zagreb [2002.]
- Vladimir GEIGER*, Krivotvoreni novac, Hrvatska revija, br. 3., Matica hrvatska, Zagreb, 2003., str. 47.-53.
- Željko STOJANOVIĆ*, Novčanice Narodne banke 1884 - 2004, Jugoslovenski pregled, Beograd, 2004.
- Željko STOJANOVIĆ*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money, Sanimex, Beograd, 2007.
- Vladimir GEIGER*, O krivotvorenju i krivotvorinama jugoslavenskih novčanica, 1945.-1990., Obol, br. 63., Hrvatsko numizmatičko društvo, Zagreb, 2011., str. 29.-38.
- Zlatko VIŠČEVIĆ*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije / Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, Numizmatičko društvo "Castua", Kastav, 2011.
- Vladimir GEIGER*, O krivotvorenju i krivotvorinama novčanice od 500 dinara SFR Jugoslavije (1970.), Obol, br. 64., Hrvatsko numizmatičko društvo, Zagreb, 2012., str. 50.-58.
- Vladimir GEIGER*, Intrusion in Yugoslavian monetary system in 1946 by counterfeiting dinar banknotes of DF Yugoslavia (1944) or an example of how an economic crime has been declared a political crime, u: Our Daily Crime. Collection of studies, Edited by Gordan Ravančić, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2014., str. 279.-293.
- Vladimir GEIGER*, Krivotvorina novčanice od 500 dinara Federativne Narodne Republike Jugoslavije izdanja 1. svibnja 1946., Numizmatičke vijesti, br. 70., Hrvatsko numizmatičko društvo, Zagreb, 2017., str. 247.-256.

SUMMARY

FORGED 5000 DINAR BANKNOTES OF THE SOCIALIST FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA ISSUED ON 1 MAY 1963

Among the most successful, most widespread and best-known forgeries of Yugoslav banknotes were those of 5000 dinars of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (issued on 1 May 1963).

In Yugoslavia, and especially in Croatia, forgeries of this banknote appeared in circulation in the summer of 1968. The forgery was assessed as good and a danger. It was difficult for non-experts to recognise it and distinguish it from the real 5000 dinar banknote of SFR Yugoslavia (1963). The police acted fast and efficiently organising a widespread action, prevented the spreading of the 5000 dinar (1963) forgeries and arrested many persons linked with moving the forgeries across the border from Western Germany and the Republic of Austria to Yugoslavia, and releasing them into circulation. After expert examination of the paper and the print of the forgeries in Yugoslavia and abroad, in Western Germany and Austria, the definite conclusion was reached that